

OM REALINKOMST OCH VÄRDEINKOMST

BIDRAG TILL EN BEGREPPSDISKUSSION

Av C. A. J. GADOLIN

§ 1. Realinkomstbegreppet förefaller att i konjunkturdiskussionen spela en betydande roll. I sin undersökning om penningpolitiken, offentliga arbeten m. m. har *Ohlin* t. o. m. byggt upp sin expansions- och kontraktionsteori på realinkomstens grund. Det synes därför berättigat att pröva, vilket föreställningsvärde realinkomstbegreppet kan anses besitta, och vilka dess relationer till värdeinkomsten kunna vara.

Såsom bl. a. *Lindahl* visat finnas egentligen blott tvenne typiska inkomstbegrepp. Det ena utgör *Fishers* reala inkomst, som motsvarar behovssubjektets faktiska konsumtion under tidsenheten. Det andra utgör värdeinkomsten. *Lindahl* påpekar, att inkomsten antingen bör uppfattas såsom de fysiska tjänster, som kapitalföremålen i vidsträcktaste mening, alltså omfattande ej endast realkapital i inskränkt mening, utan även jord och människor avlämna under en viss period¹⁾. Eller ock bör inkomsten fattas som en ström av värdeförändringar, som dessa kapitalföremål undergå under samma tid. Det förra alternativet inkluderar sålunda all tänkbar real avkastning, varvid varje avkastningskälla uppfattas såsom ett realkapital i vidsträckt bemärkelse. Det senare alternativet tar fasta på den värdeökning, som värdekapitalet undergår genom »upplupen inkomst«. Värdekapitalet skulle sålunda enligt detta betraktelsesätt periodvis tillväxa med hela värdeinkomstens belopp. Betraktas nu varje avkastningskälla såsom kapital, blir inkomsten naturligtvis lika med »upplupen ränta«. Vi tänka oss då allting, som avkastar något, alltså även vår egen arbetskraft »kapitaliserad« efter mönster av aktie och dividend. *Fisher*²⁾ visar, att alla kostnader och alla inkomster samman-

¹⁾ Erik Lindahl: »Penningpolitikens medel« sid. 14—15.

²⁾ Irving Fisher: »The Nature of Capital and Income« sid. 175.

OM REALINKOMST OCH VÄRDEINKOMST

BIDRAG TILL EN BEGREPPSDISKUSSION

Av C. A. J. GADOLIN

§ 1. Realinkomstbegreppet förefaller att i konjunkturdiskussionen spela en betydande roll. I sin undersökning om penningpolitiken, offentliga arbeten m. m. har *Ohlin* t. o. m. byggt upp sin expansions- och kontraktionsteori på realinkomstens grund. Det synes därför berättigat att pröva, vilket föreställningsvärde realinkomstbegreppet kan anses besitta, och vilka dess relationer till värdeinkomsten kunna vara.

Såsom bl. a. *Lindahl* visat finnas egentligen blott tvenne typiska inkomstbegrepp. Det ena utgör *Fishers* reala inkomst, som motsvarar behovssubjektets faktiska konsumtion under tidsenheten. Det andra utgör värdeinkomsten. *Lindahl* påpekar, att inkomsten antingen bör uppfattas såsom de fysiska tjänster, som kapitalföremålen i vidsträcktaste mening, alltså omfattande ej endast realkapital i inskränkt mening, utan även jord och människor avlämna under en viss period¹⁾. Eller ock bör inkomsten fattas som en ström av värdeförändringar, som dessa kapitalföremål undergå under samma tid. Det förra alternativet inkluderar sålunda all tänkbar real avkastning, varvid varje avkastningskälla uppfattas såsom ett realkapital i vidsträckt bemärkelse. Det senare alternativet tar fasta på den värdeökning, som värdekapitalet undergår genom »upplupen inkomst«. Värdekapitalet skulle sålunda enligt detta betraktelsesätt periodvis tillväxa med hela värdeinkomstens belopp. Betraktas nu varje avkastningskälla såsom kapital, blir inkomsten naturligtvis lika med »upplupen ränta«. Vi tänka oss då allting, som avkastar något, alltså även vår egen arbetskraft »kapitaliserad« efter mönster av aktie och dividend. *Fisher*²⁾ visar, att alla kostnader och alla inkomster samman-

¹⁾ Erik Lindahl: »Penningpolitikens medel« sid. 14—15.

²⁾ Irving Fisher: »The Nature of Capital and Income« sid. 175.

falla. Såsom ultimativa reella kostnader kvarstå blott arbetsmöda, ängslan, obehag o. d. *Keynes*³⁾ är inne på samma tankegång, då han definierar följande storheter såsom identiska: samhällets penninginkomster, inkomsten av produktionsfaktorerna och totala produktionskostnaderna. *Wicksell* ägnar icke inkomstbegreppet som sådant uppmärksamhet, utan snarare dess tre klassiska komponenter: arbetslön, jordränta och kapitalränta. Detta aktualiserar själva fördelningsproblemet, som löses gränsteoretiskt⁴⁾. *Marshall* skiljer det privata och det »sociala« inkomstbegreppet åt⁵⁾ och betonar, att inkomst bör korrespondera mot kapital. Bägge definieras reallt. Likväl anser *Marshall*, att den valuella samhällsinkomsten kan erhållas genom addition av enskildas inkomster. *Marshall*s reala inkomstuppfattning förefaller att vara mycket vid, ungefär lika vid som *Fishers*, medan kapitalet tänkes i inskränkt bemärkelse alltså exkl. jord och arbete. Den ovan påpekade »korrespondensen« föreligger då icke.

Cassel definierar samhällsinkomsten helt enkelt såsom den under perioden i pengar uttryckta realinkomsten, vilken sammanfaller med de under perioden konsumerade nyttigheterna. Härtill kommer emellertid såsom ytterligare term en eventuell stegring resp. tillbakagång av realkapitalets värde⁶⁾. På detta sätt får *Cassel* in sparandet under den valuella inkomstens vingar. Såväl *Marshall* som *Cassel* synas emellertid draga sig för att tala om (real) kapital i vidsträckt bemärkelse såsom innefattande både producerade produktionsmedel, jord och arbete. De nämna blott om, att ur privatekonomisk synpunkt varje ting, som avkastar något, kan tänkas kapitaliserat. Utgångspunkten för kapitaluppfattningen förefaller att för dessa bägge författares vidkommande kunna sökas hos *Adam Smith*, då han säger, att kapitalet är den del av en persons tillgångar, med vilken han avser att förvärva inkomst. Jord och arbete skulle i enlighet härmed höra till privatkapitalet, ehuru dessa företeelser placeras i andra kategorier, då det gäller samhällskapitalet.

Utän tvivel är den fysiska inkomsten i sista hand avgörande

³⁾ J. M. Keynes: »A treatise on Money« Del. I, sid. 123.

⁴⁾ Jmfr. Knut Wicksell: »Teoretisk Nationalekonomi« Del I, sid. 170: »Alternativ konstruktion av kapitalräntan och av fördelningsproblemet lösning« ävensom F. Zeuthen: »Den økonomiske Fordeling«.

⁵⁾ Alfred Marshall: »Principles of Economics« 8. edition, Chapt. VI samt särskilt avdelningen: »Capital from the social point of view sid. 76—80.

⁶⁾ G. Cassel: »Theoretische Sozialökonomie« 2. Aufl., sid. 48—49.

för vår verkliga levnadsstandard och därmed för vårt fysiska välbefinnande i denna värld. Men den utgör en mycket heterogen storhet och är därför föga användbar inom ekonomisk teori. Till den fullständiga realinkomsten måste ju räknas sådana aktivposter som solsken, promenader, diskussioner, sportutövning o. d. eller m. a. o. företeelser, som blott i undantagsfall kunna åsättas ekonomiskt värde. Det är svårt att föreställa sig, vad som avses med att realinkomsten stiger eller sjunker, ifall substitution av dess olika delar mot varandra äger rum.

För att alls kunna handskas med realinkomstbegreppet äro vi därför tvungna att konstruera en fysisk standardinkomstenhet såsom mått. Alla »fria« realinkomster måste bortlämnas. Gäller det en jämförelse mellan värdeinkomst och realinkomst, är det ju klart, att blott »knappa« nyttigheter kunna medtagas. Man kan påstå, att i den mån inkomster tillgodose färre behov, den fysiska inkomstmätbarheten blir mera exakt. På detta sätt kunna utan tvivel tvenne »reala« arbetarbudgeter bättre jämföras med varandra än tvenne »miljonärbudgeter«. Det är även på denna väg vi nå fram till begreppet »existensminimum«. Denna gräns blir som bekant även relevant för värdeinkomsten.

Härmed har antytts, att realinkomst och värdeinkomst icke stå i ett sådant motsatsförhållande till varandra, att den enas användning skulle utesluta den andras. Tvärtom granskas värdeinkomsten esomoftast med hänsyn till sin reala motsvarighet. Enär värdet i här berörda objektiva form uppfattas såsom ett i räkneenheten uttryckt pris på en nyttighet eller tjänst, så kan naturligtvis envar av realinkomstens knappa komponenter prissättas⁷⁾. Detta gäller då givetvis även om en viss kombination av dylika komponenter t. ex. »standardinkomsten« såsom realinkomstmått. Standardinkomsten kan ersättas med typinkomsten representerad av ett » normalt hushåll« med avseende å denna typinkomsts fysiska motsvarighet.

Vi stå här inför den s. k. levnadskostnadsindex, som skiljer sig från andra indexserier blott därigenom, att den ej förtecknar en speciell nyttighets prisrörelser, utan prisnoteringarna på en grupp s. k. nödvändighetsvaror. Att indexen måste bli »vägd«, framgår av att komponenterna ju måste erhålla en viss storlek. Vägningen blir sålunda konventionell och kan blott värdesättas ur synpunkten

⁷⁾ Härvid är att beakta, att pris på tjänster inkludera en tidsstorhet t. ex. arbetskraft av viss kvalitet per tidsenhet. Inkomsten själv kan ju uppfattas såsom ett pris på en produktionsinsats per tidsenhet.

av om den anses motsvara rådande förhållanden. Till sin natur är den en aposteriorisk storhet⁸⁾.

Värdeinkomsten kan alltså granskas med hänsyn till sin reala motsvarighet. Även denna prövning blir aposteriorisk d. v. s. sker ex post. Gäller det nu att jämföra tvenne värdeinkomsters reala motsvarigheter med varandra, stå vi inför den ovanantydde inkommensurabiliteten. Medan den ena serien antecknar exempelvis unika möbler, stort våningsutrymme och talrika personliga tjänster av olika slag, omfattar den andra vidsträckta resor, en välförsedd garderob och sällsynta viner. Gemensamt för bägge blir blott ett relativt existensminimum t. ex. reducerat till kalorier, ett visst kvantum kläder, ett visst antal kubikmeter utrymme o. s. v. Detta minimum kan då lämpligen sammanställas såsom en enhet inom den ovannämnda »standardinkomsten«. Det »normala arbetarhushållet« kan anses utgöra en multipel härav.

Levnadskostnadsindexens grundstorhet (vid en procentuell index alltså dess utgångstal 100) blir nu penningvärdet på den reala standardinkomsten resp. en multipel härav under den första perioden. På detta sätt representerar levnadskostnadsindex övergången mellan värdeinkomst och realinkomst. Faller under en senare period den reala standardinkomstens pris till hälften, säges realinkomsten vid konstant värdeinkomst ha fördubblats. Realinkomsten och dess pris gestalta sig följaktligen vid konstant värdeinkomst omvänt proportionella. Vid konstant realinkomst återigen bli värdeinkomsten och prisen direkt proportionella.

§ 2. Nu tillmätes föreställningen om att realinkomsten stiger eller sjunker i olika ekonomiska och ekonomisk-politiska sammanhang en stor betydelse. För att göra denna diffusa föreställning någorlunda adekvat kan följande definition uppställas, om vilken de flesta förefalla att kunna enas. Realinkomsten säges stiga, om inkomstsubjektet under tidsenheten har varit i stånd att öka sin realinkomst, uppskattad i standardinkomstenheter, med multiplar eller delar av samma standardinkomst⁹⁾. I motsatt fall säges realinkomsten sjunka. Genom att man utsträcker standardinkomsten till så många nyttighetsslag som möjligt kan realinkomstens måttenhet bringas allt närmare verkligheten. En full-

⁸⁾ Jmfr. här H. E. Pipping: Behov och levnadsstandard.

⁹⁾ Jmfr. Ohlin: »Penningpolitik etc.« sid. 24, Kap. II: »Expansions- och kontraktionsprocesser«: »I det följande menas med expansion att den reala nettoinkomsten ökas, medan kontraktion betyder motsatsen«.

ständig överensstämmelse skulle dock tydligen förutsätta, att alla inkomstsubjekt, om också i aldrig så litet omfång, skulle använda varje förefintlig nyttighet under tidsenheten. Något annat sätt att få mening i realinkomstens rörelser förefaller icke att vara för handen¹⁰⁾.

Mätes nu realinkomsten med levnadskostnadsindex, förefaller blott konsumtionsinkomstens reala motsvarighet att beaktas. Detta är även vanligt; realinkomsten fattas alltså då såsom den verkliga fysiska konsumtionens beståndsdelar. Det är dock tydligare att i detta fall tala om den konsumtiva realinkomsten. Tydligen kan realinkomsten även tagas i en vidare betydelse¹¹⁾.

Realinkomsten levererar sålunda ett slags kontroll av penninginkomsten. Standardinkomsten som mått utgör blott ett surrogat för den felande absoluta värdeenheten. Indexberäkningen är en modern form för sökande efter medeltidens »justum pretium«. Så länge vi i själva verket låta »penninginkomsten« av praktiska skäl sammanfalla med »värdeinkomsten«, så förutsätta vi stillatigande, att »realinkomsten ej förändrats avsevärt« d. v. s. att prisnoteringen på standardinkomsten icke undergått någon starkare förskjutning.

Ehuru utgångspunkten för standardinkomsten är alldeles likgiltig d. v. s. ehuru vilken inkomstperiod som helst kan upphöjas till basperiod, så skola vi finna, att de engång accepterade baspriserna inom en viss elasticitetsgräns för allmänheten och t. o. m. för den ekonomiskt upplyste komma att framstå såsom ett slags moderna representanter för »justum pretium«. Det allvar, med

¹⁰⁾ Det är av vikt att skilja »delar« och »komponenter« av standardinkomsten åt. En del representerar sålunda en »molekyl« d. v. s. alla komponenter ingå i densamma, om ock i små mängder.

¹¹⁾ Hela realinkomsten sammanfaller med hela realavkastningen, som återigen är lika med den löpande framställningen av konsumtionsvaror under tidsenheten. De enskilda individerna kunna emellertid tänkas avstå delar av sin ursprungligt disponerade realinkomst åt andra och härmed förknippa vissa relevanta ekonomiska fordringar. På denna grund kan den enskildas reala konsumtionsinkomst bli mindre än den av honom ursprungligen disponerade bruttorealinkomsten. Resten utgör tydligen den reala nettoinkomsten.

En avvikelse mellan avkastning och inkomst kan även tänkas bestå såsom följd av att en del av avkastningen går förlorad — t. ex. förfares — och sålunda av inkomstsubjektet aldrig kan njutas. Överhuvudtaget kan avkastningen anses representera konsumtionsvaruframställningen (resp. produktionen) ur företagarens synpunkt, medan inkomst betecknar samma process ur behovssubjektets synpunkt.

vilket exempelvis »reflationsprogrammet« förts till togs, utvisar detta tydligt nog¹²⁾. Var elasticitetsgränsen går, är svårt att säga; en officiellt devalverad valuta i likhet med den finländska, bryter i varje händelse elasticiteten. I vissa fall kunna multiplar av tidigare perioders baspris komma till användning, såsom när man i Finland jämför de aktuella prisen med 1913 års tiofaldiga baspris.

För tydlighetens skull må här framhållas, att uttrycket penninginkomst här icke användes såsom ett komplement till eventuellt ännu t. ex. inom lantbruket förefintliga rester av natura-inkomster. Å dessa tänkas tvärtom penningvärden satta. Penninginkomsten utsträcker sålunda till att omfatta samtlig inom samhället »prisnoterbar« inkomst, varvid »gängse pris« åsätts naturprodukterna. På detta sätt undgå vi även att behöva beakta ett visst »naturalsparande«¹³⁾ vid sidan av penningsparandet. Värdeinkomsten anses under det ovanangivna villkoret betr. motsvarighet inom den reala standardinkomsten identisk med penninginkomsten, ifall annat ej utsäges. Mellan realinkomstens och värdeinkomstens rörelser — inalles tolv olika fall — bestå nu följande relationer (Fig. I):

X:axeln representerar värdeinkomsten och Y:axeln penningvärdet, som är lika med prisnivåns inversa värde¹⁴⁾. Realinkomsten representeras av figurens rektanglar, som ju utgöra produkten av värdeinkomsten och penningvärdet. Utgångsläget blir den tjockt dragna kvadraten OABC, som anger realinkomsten vid värdeinkomsten OC och penningvärdet OA. Nu äro följande variationer möjliga: Fall 1) vid konstant värdeinkomst: a) penningvärdet (resp. prisnivån) förblir konstant, varvid realinkomsten förblir densamma, b) penningvärdet minskar från A till D (resp. prisen stiga), varvid realinkomsten sjunker och numera företrädes av den mindre rektangeln ODEC, c) penningvärdet stiger från A till F (resp. prisen falla), varvid realinkomsten växer och numera företrädas av den större rektangeln OFGC; Fall 2) vid sjunkande värdeinkomst: a) penningvärdet (resp. prisnivån) förblir konstant, varvid realinkomsten minskar.

¹²⁾ Jmfr. Arthur Salter: »Recovery« ävensom Salter, Keynes m. fl.: »Den ekonomiska världskrisen och utvägen ur den«.

¹³⁾ W. Röpke: »Die Theorie der Kapitalbildung«: sid. 10: »Formen und Quellen der Kapitalbildung«.

¹⁴⁾ Här poneras ett genomsnittligt penningvärde. Jmfr. f. ö. förf.: »Diskussionen kring Wienskolan« I och II i »Ek. Samf. T.« H. 29 & 30, särskilt H. 29 sid. 68: »Prisnivåbegreppet såsom vanföreställning«.

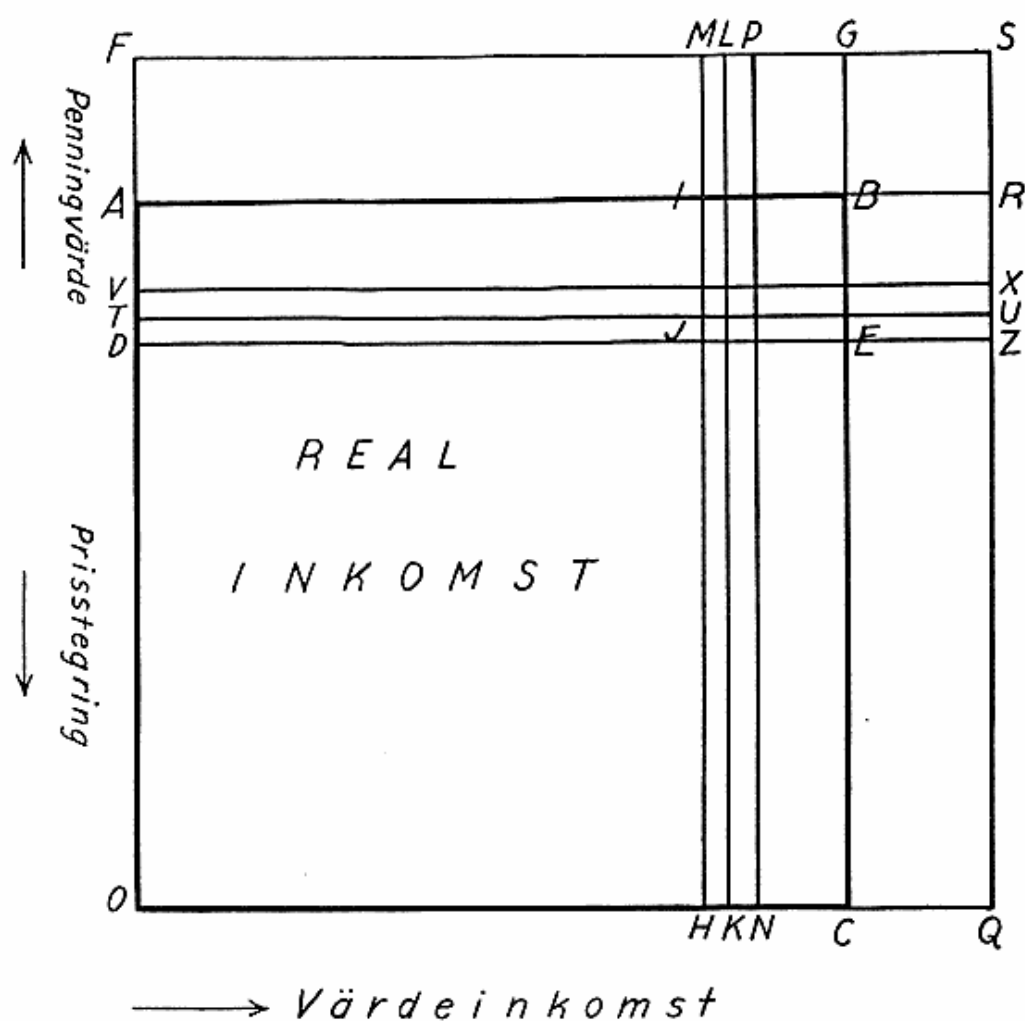

Fig. I. Realinkomst och värdeinkomst.

Om värdeinkomsten sjunkit till H, representeras den minskade realinkomsten av rektangeln OAIH, b) penningvärdet sjunker (resp. prisen stiga), varvid realinkomsten minskar. Om värdeinkomsten sjunkit till H och penningvärdet till D, representeras den i dubbel måtto minskade realinkomsten numera av kvadraten ODJH (minimumfallet), c) penningvärdet stiger i samma proportion, som värdeinkomsten sjunker. Värdeinkomsten sjunker då till K, medan penningvärdet stiger till F. Realinkomsten representeras av rektangeln OFLK, som är lika stor som den ursprungliga tjockdragna kvadraten OABC, d) penningvärdet stiger i mindre proportion än värdeinkomsten sjunker. Värdeinkomsten går ned ända till H, medan penningvärdet blott stiger till F. Realinkomsten har minskat något och utgör numera rektangeln OFMH,

e) penningvärdet stiger i större proportion, än värdeinkomsten sjunker. Värdeinkomsten antages endast gå tillbaka till N, medan penningvärdet stiger till F. Realinkomsten ökar då och omfattar nu rektangeln OFPN, som ju är större än den ursprungliga tjockdragna jämförelsekvadraten; Fall 3) vid stigande värdeinkomst: a) penningvärdet förblir konstant, medan värdeinkomsten stiger från C till Q. Realinkomsten växer då till rektangeln OARQ, b) penningvärdet ökar, varvid realinkomsten växer. Om värdeinkomsten vuxit till Q och penningvärdet stigit till F, representeras den i dubbel måtto ökade realinkomsten numera av kvadraten OFSQ (maximumfallet), c) penningvärdet sjunker i samma proportion som värdeinkomsten ökar. Penningvärdet sjunker då till T, medan värdeinkomsten stiger till Q. Realinkomsten representeras av rektangeln OTUQ, som är lika stor som den ursprungliga tjockdragna jämförelsekvadraten OABC, d) penningvärdet sjunker i mindre proportion än värdeinkomsten ökar. Penningvärdet antages nu sjunka till V, medan värdeinkomsten stiger till Q. Realinkomsten ökar då och företrädes av rektangeln OVXQ (»högkonjunkturfallet«), e) penningvärdet sjunker i större proportion, än värdeinkomsten ökar. Penningvärdet går då ned ända till D, medan värdeinkomsten blott stiger till Q. Realinkomsten minskar och utgör nu rektangeln ODZQ.

Av figuren framgår, att realinkomsten kan reagera på tolv olika sätt inför värdeinkomstens och penningvärdets resp. prisnivåns förändringar. Dessa reaktionsmöjligheter kunna ordnas i trenne huvudgrupper. Realinkomsten ökar i fem fall och minskar i fem, medan den i tvenne förblir konstant. Om man nu godkänner Ohlins definition¹⁵⁾, att högkonjunktoren är en period av ökade realinkomster, så måste »expansion« vara rådande i de fem förstnämnda fallen, nämligen 1c, 2e, 3a, 3b och 3d. Prisstegring (resp. penningvärdefall) råder emellertid blott i specialfallet 3d, medan prisfall karakterisera samtliga övriga fyra möjligheter för stegrad realinkomst. Om sålunda en högkonjunktur skall karakteriseras såväl av ökad realinkomst som stigande pris, kan den blott representeras av en period, under vilken värdeinkomsten ökar i större proportion än prisen stiga. Detta strider emellertid bl. a. mot iakttagelsen om arbetslönernas stelhet.

På motsvarande sätt härskar kontraktion i fem fall nämligen

¹⁵⁾ Jmfr. not 9.

1b, 2a, 2b, 2d och 3e. Blott i ett av dessa fall eller vid 2d falla prisen (resp. stiger penningvärdet). Om sålunda en depression skall karaktäriseras både av minskad realinkomst och sjunkande pris, kan den blott representeras av en period, under vilken värdeinkomsten minskar i större proportion, än prisnivån viker.

§ 3. Tills vidare har inkomsten beskrivits blott såsom en fristående storhet. Såsom ekonomiskt relevant har den periodvis »realt kontrollerade« penning- eller värdeinkomsten betecknats, varvid bortsetts från eventuellt förekommande natura-betalningar. Inkomstsubjektet har beaktats och därigenom inkomstens fördelning på självständiga hushållningssubjekt erkänts. För en klar översikt över inkomstföreteelsen erfordras emellertid även kunskap om själva inkomstkällan.

En genomförd »real uppfattning« sätter då realinkomsten i relation till den produktiva fysiska verkligheten¹⁶⁾. Att en skörd ger det så och så mängte kornet, är ett exempel på en dylik relation. Man skiljer här gärna produktivkrafter och »realkapital« åt, varvid de förra med en gammal terminologi betecknas såsom ursprungliga eller originära, de senare såsom »producerade produktionsmedel«. Såsom produktivkrafter kunna uppräknas: jordens alstringskraft incl. måhända solvärmets och allehanda kosmiska strålar, övrig förefintlig mekanisk energi, råämnen och mänsklig arbetskraft¹⁷⁾. En enhetlig indelningsgrund följes i

¹⁶⁾ Jmfr. not 11.

¹⁷⁾ Såsom producerade produktionsmedel eller realkapital i inskränkt bemärkelse kvarstå då de bearbetade råämnena ända till konsumtionsvarustadiet ävensom själva »apparaturen« eller det s. k. fasta realkapitalet, som i sin »konsumtiva« form även når fram till konsumtionsvarustadiet (bostäder transportinrättningar, apparater för direkt bruk av olika slag o. s. v.).

Det förefaller som om de klassiska produktionsfaktorerna jord, arbete och kapital lämpligen kunde ersättas av kombinationen råämnen, kraft och apparatur. Här är då att märka att råämnena skulle sönderfalla i ursprungliga och bearbetade, dessa sista motsvarande det s. k. flytande realkapitalet. Jordkraft och arbetskraft återigen skulle förenas i en gemensam energikategori, medan apparaturen i form av ett slags »Rentengüter« utgjorde en kategori för sig. Det nuvarande »realkapitalet« skulle sålunda sammanställas av både bearbetade råämnen och apparaturen. Vi skulle hålla fyra realkapitalbegrepp i sär: 1) det allra vidaste motsvarande hela den ekonomiskt relevanta fysiska verkligheten alltså incl. »jord« och »arbete«, 2) en något trängre, omfattande flytande och fast »realkapital« i sedvanlig betydelse samt 3) en trängsta omfattande blott det fasta realkapitalet. Från detta kunde ytterligare det fasta konsumtionskapitalet utspjälkas, varefter 4) det i produktionen (d. v. s. konsumfjärmare) använda realkapitalet skulle kvarstå. Man kan med ett visst berättigande påstå, att detta allra trängsta realkapitalbegrepp utgör den egentliga realkapitala prototypen.

regeln icke; så t. ex. faller utan tvivel det mänskliga kroppsarbetet under det allmännare begreppet »mekanisk energi« (i vilket även den övriga organiska världens kraftprestationer inräknas), medan tankearbetet bildar en kategori för sig.

Å andra sidan betraktas inkomsten såsom löpande, medan dess »källa« betraktas såsom en fond. Vi kunde säga, att de löpande produktivkrafterna ha inkomstkaraktär, medan deras upphov ha kapitalkaraktär. Det fysiska kapitalet (= realkapital i vidsträckt bemärkelse) skulle då utgöra jorden såväl i avseende å dess organiska alstringskraft som i avseende å dess mekaniska energiförråd och råämnena å ena sidan samt den mänskliga arbetsförmågan, betraktad såsom en arbetsreservoar, å den andra. Strängt taget skulle hela denna kategori kunna tillräknas jordens alstringskraft. Då emellertid de mänskliga arbetskraftsenheterna samtidigt representera behovsubjekten, blir ett särskiljande nödvändigt.

Vi förfoga nu över tvenne ursprungliga fysiska kapitalkategorier: jord och arbete, till vilka såsom en tredje sällar sig de förras produkt: de producerade produktionsmedlen eller »realkapitalet i inskränkt bemärkelse«. Den yttersta konsekvensen av resonemanget bleve då, att den fysiska inkomsten representerade dessa trenne fysiska kapitalkategoriens löpande tjänster, i den mån dessa bli föremål för mänsklig konsumtion. I vissa fall äro produktivkrafterna direkt njutbara såsom t. ex. i form av personliga tjänster, i andra fall måste de förädlas, varvid de passera genom de »producerade produktionsmedlens« alla stadier. Förstörbara konsumtionsnyttigheter skulle i konsekvens härmed även betraktas såsom en tjänst av närmast överordnade kapitalstorhet. Mellan varaktiga bruksnyttigheter och direkta förbruksartiklar består ju även blott en gradskillnad.

Det lyckas emellertid blott i undantagsfall att sätta den fysiska inkomsten i en uttryckbar relation till den fysiska källan. Beträffande jorden sker detta genom att sätta en viss fungibel fysisk avkastning i relation till vissa ytmått jord. Då emellertid en »ren jordavkastning« i analogi med kända exempel blott kan tänkas i ett naturstadium på vissa Söderhavsöar, blir den »fysiska produktiviteten« av ringa relevans. Naturligtvis kan man alltid tänka sig en fysisk avkastning i relation till vissa enhets-konglomerat av de tre fysiska kapitalkategorierna jord, arbete och realkapital, varvid ett slags »kapital« motsvarighet till den reala standardinkomsten skulle skapas¹⁸⁾.

¹⁸⁾ Jmfr. not 10.

Detta vidsträckta och rätt diffusa fysiska kapitalbegrepp täcker samhällets totala fysiska tillgångar, såväl de ursprungliga som de konstruerade. I tillgångarna inräknas ofta egenskaper sådana som flit och skicklighet o. d. Genom hela betraktelsesättet löper den för kapitalbegreppet karaktäristiska dualismen att dels betecknas såsom källa dels såsom resultat. Sålunda utgöra jord och arbete i »kapitaliserad« form källkapital, medan realkapitalet i inskränkt bemärkelse, förvärvade egenskaper o. d. utgöra resultatkapital. Denna dualism återfinnes inom värdekapitalet i form av en motsats mellan kapitalet såsom inkomstdiskontering och kostnads- eller investeringskapitalet.

I överensstämmelse härmed vore den reala avkastningen i form av originära produktivkrafter primär. Den reala avkastningen av producerade realkapital vore däremot sekundär, enär det primära producerade realkapitalet först måste konstrueras, innan avkastningen kan vidtaga. Realinkomsten vore då sammansatt av såväl primära (=originära) som sekundära avkastningsdelar¹⁹⁾.

§ 4. I analogi med det föregående kan även värdeinkomsten sättas i relation till värdekällan. Denna sistnämnda utgör då värdekapitalet såsom källkapital. Innan vi gå vidare, måste emellertid vissa »blandade« reala och valuella relationer beröras. Sålunda sättes ofta värdeavkastningen i relation till en fysisk kapitalenhet t. ex. då jorden angives avkasta ett visst värdetal per ytmått. Fisher anger här som exempel dollar per acre och kallar relationen »value productivity«. Samma relation ligger uppenbarligen till grund för gränsproduktivetsföreställningen. Man talar här om att en »enhet arbete« ökar värdeavkastningen med ett visst tal, en »enhet realkapital« med ett annat. Den fysiska kapitalartens mängd blir omvänt proportionell mot sin gränsproduktivitet. På samma sätt är ju »jodräntan« ingen vanlig inkomstart, utan blott ett uttryck för jordens gränsproduktivitet. Genom att jorden i motsats till realkapitalet och t. o. m. det mänskliga arbetet icke kan ökas, påkallade den klassikernas speciella intresse.

Relationen värdeavkastning: fysisk kapitalenhet vändes emellertid ofta om, varigenom realavkastningen sättes i relation till

¹⁹⁾ Resonemanget är här bildligt d. v. s. de originära produktivkrafterna upple i förhållande till sina källor ungefär samma karaktär av »avkastning« som konsumtionsvaruströmmen i förhållande till »den tidskrävande produktionsomvägen«. Originära produktivkrafter liksom även realkapitalet representera verklig avkastning resp. inkomst blott i den mån de äro konsummogna.

värdekapitalet. Fisher kallar denna kvot »physical return« och anger den såsom »bushel per dollar«. I samband med »den avtagande produktivitetens lag« användes ofta denna relation. Så mätas i penningar uppskattade jordmeliorationer gärna med avkastningsökningen i spannmål. Om ett utsäde från att ha givit tionde kornet genom meliorationer kan bringas till att giva femtonde kornet, men samma kostnad nedlagd en gång till blott frambringar en stegring till sjuttionde kornet, så säges en avtagande produktivitet vara för handen²⁰). Denna kan emellertid även tänkas i rent fysiska termer t. ex. konstgödselkvantitetens förhållande till avkastningsökningen.

Beträffande de ofta synliga termerna »produktivitet« och »effektivitet« är att märka, att deras innehåll sällan är klart. De användas för att uttrycka alla fyra relationer. I den speciella betydelsen »gränsproduktivitet« uttrycker likväl i regeln produktiviteten en fysisk kapitaldels förhållande till en värdeinkomst del d. v. s. det är här som själva värdesättningen sker. Ofta särskiljas fysisk produktivitet i betydelsen av en tänkt kvot mellan en fysisk inkomststorhet och ett fysiskt kapital från värdeproduktivitet i betydelsen av en värdeinkomsts förhållande till ett värdekapital. För denna relation besitta vi ytterligare ett specialbegrepp »räntabilitet«, till vilket framställningen strax återkommer.

Vi ha sålunda tvenne »blandade« och tvenne »rena« relationer. De senare representeras av den fysiska produktiviteten å ena sidan, värdeproduktiviteten å den andra. Många författare anse det didaktiskt lämpligt att först skildra det ekonomiska livet i reala termer för att sedan via de »blandade« relationerna övergå till rena värdetermer. Då en fullständig kommensurabilitet blott består för de valuella resonemangen, anses dessa utgöra villkoret för en genomförd teori.

Räntabilitet och värdeproduktivitet förefalla till en början identiska. Vid närmare granskning framgår emellertid, att detta icke är fallet. Medan värdeproduktiviteten inom det valuella resone-

²⁰) Denna avtagande produktivitet måste uppenbarligen alltid förr eller senare inställa sig om i en produktionsfaktorskombination en faktor tänkes konstant — t. ex. jorden — medan en annan successivt ökas och denna ökning sättes i relation till det successiva allt långsammare växande produktionsresultatet. Jmfr. f. ö. *Strigl: »Kapital und Produktion«*, Wien 1934, inom det österrikiska konjunkturforskningsinstitutets publikationsserie (No. 7). På den avtagande produktivitetens princip bygger ju gränsproduktivetsberäkningen.

manget motsvarar den fysiska produktiviteten inom det reala, uttrycker räntabiliteten en speciell värderelation. Denna relation är sekundär i tidigare använd bemärkelse och anger förhållandet mellan en värdeinkomst och en därför havd värdekostnad med hänsyn till tidsenheten, ifall den s. k. merproduktivitetläran accepteras. Baseras åter avkastningsteorien på den s. k. undervärderingsläran, kommer räntabiliteten att utgöra ett uttryck för nutidsvarornas värdeföreträde framom framtidsvaror. I bägge fallen opereras det med en genomsnittlig räntabilitet, som ultimativt måste tänkas sammanfalla med en genomsnittlig värdeproduktivitet.

Denna värdeproduktivitet representeras av den härskande låneräntan. Företag, vilkas värdeproduktivitet ligger under denna, sägas då vara oräntabla, medan sådana som ligga ovanför äro överräntabla. Räntabilitetsnormen representeras nu av den genomsnittliga värdeproduktiviteten — olika för olika investeringar med avseende å dessas tidslängd och riskfrihet²¹).

Värdet såsom pris på en fysisk kvantitet kan röra sig omvänt proportionellt mot denna: i den mån den fysiska inkomstströmmen växer, sjunker enhetskvantitetens värde för att nedgå ända till noll, ifall den fysiska nyttighetsströmmen överstiger den mänskliga konsumtionsförmågan d. v. s. ifall nyttigheten blir fri. Det vore sålunda absurt att förutsätta, att räntabilitetsnormen²²) skulle föra samhället i riktning mot »högsta möjliga fysiska produktivitet«, tvärtom uppnår den fysiska produktiviteten inom räntabilitetssamhället alltid ett (eller flere) maximum, vars överskridande bekämpas. Om denna utveckling icke alltid på förhand kan förhindras, så kan den efteråt skruvas tillbaka. Överproduktion föreligger då i förhållande till räntabilitetens krav, men na-

²¹) Här må dock antecknas, att inom de enskilda företagen termen räntabilitet användes rent synonymt med företagets egen värdeproduktivitet d. v. s. såsom uttryck för förhållandet mellan nettoavkastningen och investeringen, bägge i penningtermer. Trots att företaget sålunda i varje händelse besitter en »räntabilitet« — ibland t. o. m. en negativ sådan — säges det vara oräntabelt, ifall denna speciella räntabilitet befinnas ligga under den allmänna. Här framgår eklatant de bägge olika betydelser, som räntabiliteten i dagligt tal utrustas med.

²²) Räntabilitetsnormen representerar naturligtvis någonting helt annat än t. ex. en norm för fysisk maximalproduktivitet. Inom den profana litteraturen — och särskilt inom den politiskt engagerade tidningspressen — hävdas emellertid ifrågavarande identitet med stor pondus. Denna går igen i otaliga eftersägares ekonomiska debattinlägg.

turligtvis icke i förhållande till de förefintliga fysiska behoven. Hela begreppsförvirringen i diskussionen om överproduktionen kan återföras på att författarna icke haft denna enkla åtskillnad i tanke. Matematiskt är det fråga om olika nämnare (räntabiliteten eller behoven) för samma täljare (produktionsvolymen).

Har inom räntabilitetssamhället produktionens fysiska maximum överskridits, så sker »tillbakaskruvningen» med tillhjälp av varuförstöring (Brasilien, U. S. A.) eller produktionsinskränkning (premier för ouppodlad jord, utbudsbegränsningar i allmänhet, kontingentering o. s. v.). Värdekapitalets existens måste sålunda bygga på förefintligheten av en stark behovsspänning, bakom vilken alltså en serie otillfredsställda behov finnas. Uppgiften lyder, att av priset gånger enhetsmängden med kännedom om behovsreaktionen göra en maximumprodukt.

Någon motsvarighet till det fysiska kapitalet kan värdekapitalet sålunda under inga omständigheter bliva. Försök att beräkna det inom samhället förefintliga fysiska kapitalet likasåväl som det valuella ha som bekant icke saknats. Nationalförmögenheten anges ju ofta sålunda, att det fysiska kapitalet i vidsträckt bemärkelse åsättes ett visst värde, tillkommet enligt skiftande uppskattningar för olika delar. Något teoretiskt intresse besitta dylika beräkningar knappast.

§ 5. Det tillkommer utan tvivel den ekonomiska geografien att närmare beskriva det reala kapitalet i dess vidsträckta betydelse av ett lands totala naturtillgångar ökade med en eventuellt förefintlig apparatur för deras utnyttjande jämte halvfabrikat, yrkeskicklighet m. m. Denna apparatur motsvarar då realkapitalet i trängsta bemärkelse. Den totala realinkomsten utgör den produktström, som direkt eller via apparaturen per tidsenhet utmognar i konsumtionsvaror. Denna ström — angiven i standardinkomstenheter — sammansättes av lika många olika stora realinkomstaddender, som det finnes behovssubjekt. Dividerad med antalet behovssubjekt ger den den genomsnittliga realinkomsten. Det är denna genomsnittliga realinkomst, som *Ohlin* tar sikte på, då han gör realinkomsten till bas för sin expansions- och kontraktions-teori. Denna inkomst är nämligen direkt proportionell mot totala realinkomsten, förutsatt att antalet behovssubjekt ej växlar. Man kunde måhända här tala om en »absolut expansion» om tillståndet är sådant, att ett växande befolkningstal skulle medföra en växande genomsnittlig realinkomst. Man kunde då även säga, att samhället i fråga ej än vore mättat med människor resp. att

en »tilltagande produktivitet« med hänsyn till de reala avkastningsmöjligheterna ännu vore förhanden. I själva verket står ju striden het därom, huruvida avkastningsmaximum redan uppnåtts d. v. s. huruvida den förr eller senare alltid inträdande »avtagande produktiviteten« för den mänskliga arbetskraftens vidkommande redan vidtagit. En dylik jämförelse hänför sig då varje gång till rådande tekniska standard och konstanta behovskalor. Ovan påpekades, att en maximal räntabilitet intet har att göra med maximal fysisk avkastning. Tyvärr kan emellertid det fysiska resonemanget blott föras vidare under antagande av den ovannämnda standardinkomsten såsom måttenhet, ett såsom vi veta rätt starkt våldförande på verkligheten. *Ohlins* reala kriterium måste därför bli av rätt tvivelaktigt värde.

Här må framhåvas, att föreställningen om inkomsten såsom en ström icke utesluter dess karaktär av pris — ej ens inom »naturalhushållningen«. Varje tidsprestation är en nyttighetsström, som kan prissättas per tidsenhet. En dylik ström representerar ett antal successivt upplöpande prisaddender, alltså en summa. Arbetet och jordkraften såsom prestationer betalas av konsumtionsvaruströmmen i form av på varandra följande, till förfogande ställda nyttigheter och tjänster. De förstnämnda prestationernas naturpris utgöras av andra prestationer i dessa senares egenskap av ansträngningarnas och uppoffringarnas ultimativa resultat. Detta är ju just det ekonomiska kretslopp, som möjliggör, att »ekvationerna slutas«.

Med det »reala resonemanget« kunna vi emellertid komma ännu ett stycke vidare. Den verkliga samhällliga realinkomsten representeras ju av en summa olika stora reala addender. I den mån dessa realinkomstaddender icke träffas av förstöring, konsumeras de under tidsenheten av behovsobjekten, vilkas antal naturligtvis motsvarar addendernas. För varaktiga bruksföremåls sida företrädes konsumtionen av slitage och för eventuella konsumtionsdugliga originära produktionskrafter av s. k. tjänster per tidsenhet o. s. v. Nu konsumerar emellertid icke varje konsumtionssubjekt hela sin addend, ehuru konsumtionssubjektens summa (= totalantalet konsumtionssubjekt) nog konsumerar addendernas summa (= totalavkastningen). En del konsumtionssubjekt avstå sålunda en del av sina resp. addender åt andra, som härigenom kunna öka sin konsumtion. Summan på detta sätt använda addenddelar eller summan konsumtionsminskning på det ena hållet motsvaras sålunda — under förutsättning av att intet förstöres ge-

nom överlåtelsetransaktionen — av en lika stor konsumtionsökning på det andra. De personer, som hävda att det s. k. realsparandet — uttryckt i konsumtionsstorheter — är lika med realinvesteringen påstå nu, att bägge nämnda storheter äro identiska med den totala överlåtna konsumtionsvarukvantiteten. Andra säga, att sparandet visserligen är lika med denna överlåtna kvantitet, men att såsom investering kan räknas blott den del av den överlåtna kvantiteten, som verkligen satt emottagarna i tillfälle att konstruera produktionsomvägar. Här skulle sålunda en ex post konstaterbar diskrepans mellan realsparande och realinvestering vara för handen. Slutligen förbinder en del författare själva överlåtelseakten med villkor om konstruktion av produktionsomvägar och tala då om aktivt sparande i samma betydelse som investering.

Denna tolkning för till följande slutsats: Om man i den tilldelade realinkomsten per person vill se den slutliga och sålunda endast ex post fastställbara reala konsumtionsinkomsten, så blundar man för den viktiga iakttagelse, som visar oss, att den ursprungligen tilldelade och den sedermera verkligen disponerade realinkomsten avvika från varandra med en storhet, som åtminstone motsvarar överlåtet eller mottaget sparande. Vid en dylik överlåtelse är vanligen en förpliktelse till utbyggnad av den samhällliga apparaturen (= realkapitalutrustningen i inskränkt bemärkelse bunden²³). Förpliktelsernas verkliga uppfyllande blir ett mått på samhällets progressivitet.

Det förefaller nu, som om större storleksavvikelser mellan realinkomststaddenderna skulle föranleda flere dylika förpliktelser än en jämnare fördelning. Det framgår även, att en utbyggnad av samhällsapparaturen kan tänkas äga rum även utan dylika överlåtelser d. v. s. utan realsparande, ifall varje eller ett antal inkomstsubjekt själv beslöte att ägna en del av sitt arbete åt en dylik utbyggnad.

Inom det verkliga samhället passerar emellertid större delen av realinkomsten genom företagarnas filter. Då *Ohlin* talar om nettorealinkomsten underlåter han att nämna, att denna blott förekommer hos företagaren — spararen, medan arbetaren teoretiskt sett blott besitter en realinkomst. I det aktuella samhället är storföretagarnas antal tämligen litet; bland dessa intager staten i regeln en dominerande roll. Är samhället progressivt, avskiljes

²³) En dylik förpliktelse föreligger icke, när det är fråga om konsumtionskredit.

från företagarens bruttorealinkomst först en inkomstström, varmed arbetet på det producerade realkapitalets vidmakthållande betalas (gammalt sparande) samt sedan en annan, varmed nytt realkapital konstrueras (nysparande).

Ovan utsades, att skillnaden mellan »tilldelad« och av mottagaren verkligt förbrukad realinkomst åtminstone uppgick till det under tidsenheten upplupna sparandet. Det förefaller nu, som om ett behovssubjekt, som exempelvis hölle sig med en tjänare, från sin realinkomst borde bortdraga ytterligare en subtrahend: tjänarens reallön. Samma resonemang gäller f. ö. även beträffande penninglöner. Det förefaller alltså, som om samhällsinkomsten skulle räknas för vid, ifall alla löner på Marshalls vis adderas under tidsenheten utan beaktande att de ofta gå i avdrag mot varandra.

Invändningen är likväl ohållbar, enär den personliga tjänst, som tjänaren gör sin husbonde även är en beståndsdel inom den totala samhällseliga realinkomsten. Den av husbonden till tjänaren såsom lön avstådda realinkomstdelen har utbytt mot ekvivalenten: den personliga tjänsten.

Beräkningar över realinkomsten beakta sällan annat än rent »materiella« poster. Vi erhålla lätt uppgifter över i vilken utsträckning de olika nationerna konsumera materiella nyttigheter, hurudana bostäderna äro o. s. v. Ett konto sådant som »personliga tjänster«, vilket t. ex. för Englands vidkommande, där c:a 11 % av nationen uppgivas utgöra tjänstehjon, måste gestalta sig ofanligt stort, ignoreras dock i allmänhet. I den mån det privata hushållsarbetet skulle börja värderas — i likhet med övriga värderade naturaprestationer — bleve sålunda realinkomstberäkningarna annorlunda.

Utan tvivel användas inkomst-, produktivitets- och kapitalbegreppen ofta i opreciserade, ja delvis vilseledande bemärkelser. En enkel regel lär dock, att realinkomsten alltid utgöras av konsumtiva nyttigheter, medan penninginkomsten kan utbetalas ur medel, som reserverats såsom gammalt sparande, nytt sparande eller för konsumtion.
